

AKR
KAR

İnkıdıc

HALKEVİ

Sayı : 11 ilk Teşrin 1935

Yıl : 1

1934

Kemal

« Akpınar » da

İnkılâbımızın idealine ve Halkevi programının gösterdiği kültüre uygun olan yazılar neşredilir . Yazıların mümkün olduğu kadar ana diliyle işlenmesi birinci dileğimizdir .

Mecmuaya konmayan yazılar geri verilmez .

İçindekiler

Yurt araştırmaları

Niğde tarihi

Gençlik ve ihtiyarlık

(Kağıt gıcırtağı) « şiir »

Meyvecilik yönünden Niğde

Niğdede Alay [Hora]

Gözler « şiir »

Teşekkür

M. Z. Oral

M. Z. Oral

Halit Koçak

E. Sunğur

Halit Koçak

A. O.

M. Z. Oral

Akpınar

z sahibi : Eczacı Naim Erem, Umumî neşriyatı idare eden
Muallim Cevad

Niğde'de Vilâyet Matbaasında basılmıştır

OSMAN FERİT SAĞLAMIN
TÜRK TARİH KURUMUNA
ARMAĞANIDIR

Sayı : 11

Yıl : 1

BİRİNCİ TEŞRİN 1935

AKPINAR

Niğde Halkevi Mecmuası

Yurd Araştırmaları

Niğdemizin köylerinde, kentlerinde Jeoloji, Arkeoloji, Tarih, Coğrafya, Folklor, Esenlik, Sanat, Ziraat S. V. bir çok bakımlardan araştırılması gerekli varlıklar vardır .

Bunun küçük bir denemesini tarih işinde yaptık . Gördük ki, bugüne kadar yazılmış bir çok tarih kitaplarının eksiklerini ortaya çıkarabilecek kadar değerli Belgeler vardır .. Bu yolda gidildikçe daha nice, niçe varlıklar ve incelikler elde edileceğine ve bu yerlerin altı üstü kadar zengin olduğuna inanıyoruz .

Hemen söyleyelim ki : Niğde gençliği yalnız (Niğde tarihi) araştırmalarıyla kalmıyacak; (Akpınar) her bakımdan Niğdenin kıymetlerini gösterecek bir aynası olacaktır . Bu gün bir genç Niğde meyveciliği için çalışıyor . Yarın halıcılığı ve obirgün jeolojisi derken uzakta yakında (Akpınar) okuyan Niğdeyi görecektir .

Diyebiliriz ki : Akpınar bu arzularını yerine getirdikçe doğru yolunu bulmuş olacaktır .

İşte bu amaç ile Niğde köyleri için şimdilik kısaca (Araştırma sorguları) düzenledik . Düşüncemiz köylerimizin iç yüzlerini anlayıp var olan iyiliklerini sağlamlaştırmak,

varsa kötülüklerini söküp atacak tedbirlere baş vurmaktır .

Bu sorguların karşılıklarını en önce köy Öğretmenlerinden bekliyoruz . Çünkü köy Öğretmenlerinin bu şekilde çevenlerini irdelemeleri hem ertikleri için işlerine yarayacaktır . Hemde (Akpınar) a dolayısıyla Halkevine yardım etmiş olacaktırlar . Bununla beraber köylerle ilgileri olan her yurtdaş ve okur yazarlığı iyice olan köy muhtarları bile köylerindeki aklı erer komşulara sorarak bunlara karşılık yazabilirler .

Halkevi aldıkları karşılıkları birleştirerek Niğde köylerindeki değerleri ve iyilikleri (Akpınar) la yayacak, eksik gördüğü yönlerde de öncül olmak ödevini başarmaya çalışacaktır .

Bu sorguların karşılık verecek yurtdaşlardan dileğimiz şuki :

Gördüklerini, bildiklerini, öğrendiklerini açık, kısa ve olduğu gibi yazsınlar .

M. Z. Oral

Köyün tarihi :

- 1 — Köyün adı .?
- 2 — Köye bu adın niçin verildiği?
- 3 — Köy hangi çağda kurulmuştur ?

4 — Köy halkının Türk boylarından biri ile ilgisi anlaşılabilir mi?

5 — Köyün içinde yakınlarında eski çağlardan kalma cami, medrese, türbe, kale kilise ve bunlara ait kitabe var mıdır. Bunlardan başka sağa sola atılmış yazılı taş var mıdır. Nelerdir.

6 — Sözü geçen tarihsel yapıların genel durumları nasıldır. Köylünün bunlar hakkında bilgileri nelerdir.

7 — Köyden tarihsel adamlar yetişmiş midir. Kimlerdi. Hayatı ve yaptığı işler.

8 — Köylünün köy tarihî hakkında genel bilgileri nedir. Köyün yanında yöresinde yazılı kayalar var mıdır.

Coğrafya :

1 — Köyün hududu, dağları, tepeleri, ovaları, suları, ekilgesi, toprak cinsleri.

2 — İklimi, dört mevsimi, suhuret farkları, yağmur ve kar.

3 — Köyün ev adedi, nüfusu,

4 — Son beş yıl içinde doğanla yaşayan çocuk sayısı.

5 — Çocuklar köy nüfusunun % kaçını teşkil ediyor?

6 — Köyde en çok görülen hastalıklar ve buna karşı yapılan ilaçlar.

7 — Köy evi kaç odalıdır. Mutbah, anbar, kilar (kayıt damı) V. s. ekitleri ahur, ahurlarla evin münasebetleri ve sebepleri.

8 — Mümkünse bir ev plânı.

Köyde temizlik :

1 — Köyde temizlik ve temizlik

işleri. Ve temizlik için bilgiler. Halkın temizlik için kaç günde bir yıkanıldığı, çocuklar için yıkanma günleri olup olmadığı.

2 — Çamaşır yıkama günleri.

3 — Temizlik için kullanılan maddeler. (Sabun, kil, küllü su) gibi.

4 — Bit, pire, tahta kurusu hakkında köylünün bilgileri. Bunlara karşı nefret derecesi,

5 — Sokak ortalarına atılmış gübre yığınları, açık halâlar, su birikintilerine ve köyün genel temizliğine karşı ilgi derecesi.

Köyde nakilvasıtaları

1 — Bir at, eşek ve kağnıya ne kadar yük konabildiği.

2 — Bunların bir saatte alabildiği yol.

3 — Bir kağnının ve at eşek se-mer ve takımlarının parça adları.

Ziraat :

1 — Ekilen taneler, mikdarı ve cinsi.

2 — Ekildikleri zamanlar bunun için halkın bildikleri, tabirleri.

3 — Biçilme zamanları ve vasıtaları.

4 — Harman, harman vakti, ortalama bire kaç mahsul alındığı, bu bakımdan köyün toprağı en çok hangi mahsulü yetiştirmeye elverişli olduğu.

5 — Köylü mahsulünü pazara çıkarırken, tohumluk, yiyecek olarak ayırırken bir usul ve seçme şekli düşünüyor mu?

Köyün Hayvanları :

1 — Köydeki büyükbaş (inek, öküz, manda, at, eşek) küçük baş hayvanları (koyun, keçi v.s.) sayısı. Bunların cins ve ırkları, kaç sene yaşadıkları.

2 — Bu hayvanlara ve köydeki diğer ehlî hayvanların yaşlarına göre verilen adlar nelerdir. (Düve, tosun övec v. s. gibi)

3 — Kuvvetinden istifade olunan hayvanlar kaç yaşlarında kullanılmaya başlanır. Ve kaç yıl kullanılabilir.

4 — Köydeki inek, manda, koyun, keçi günde kaç kilo süt verebilirler. Bu sütlerden en çok neler yapılır.

5 — Eti yenilen hayvanlar en az en çok kaç kilo et verirler.

6 — Bu hayvanlar kaç senede bir yavru yaparlar. Yavrularının % de kaç yetişir.

7 — Hayvanlara bakma, tımar, sulama şekil ve zamanları.

8 — Bu hayvanlara gelen hastalıkların köydeki adları, beldekleri (araz ve alâmetleri) köydeki tedavî yolları.

Kömes hayvanları :

1 — Köyde kömes hayvanlarından hangileri besleniyor. Bunların cinsleri nedir.

2 — Bir evin ortalama kaç tavuğu, hindisi, kazı, ördeği vardır?

3 — Bunların üretme yolları ve bu işte halkın bilgileri nelerdir.

4 — Kömes hayvanları ile ev halından kimler ilgilenir. (niçin?)

5 — Kuluçkaya konan yumurta sayısı ile sıraya katılabilen kömes hayvanlarının yüzde nisbeti nedir. Bir tavuk yılda kaç yumurta verir.

6 — Kömes hayvanlarına nasıl bakılır.

7 — Kömesler nerede ve nasıl yapılmıştır.

8 — Kömes hayvanlarının hastalıkları ve tedavileri için köylüler neler biliyorlar.

9 — Köylünün hayvanatı islah düşünceleri ve bu hususta bilgileri var mıdır.

Köyde Sanat :

1 — Köyde dokuma, örme işlerine ait hangi sanatlar vardır. Bunlara verilen adlar ve tabirler.

2 — Tezgâhlar ve bunların parça adları.

3 — Halıcılık gibi boyalı sanatlarda kullanılan boya adları, boyaların hangi ağaç ve otlardan çıkarıldığı.

4 — İplerin boyanmasında dikkat edilen işler.

5 — Köyde marangozluk, dülgâr, taşçı, demirci vesair gibi sanatlar, Bu sanat ustalarının yaptığı işler Aletleri ve bu sanatlar hakkında adlar ve tabirler aletlerinin adları.

Halkiyat :

1 — Köyde ölüm doğum görenekleri.

2 — Köy düğün ve bayramları, düğün ve bayram görenekleri, bunlar için halk bilgileri.

3 — Düğün, bayram, baharın gelmesi, kuzuların doğması gibi köylü-

Niğde Tarihi

Akpınarın üçüncü sayısının Sekizinci sahifesinin devamı

Alâeddin Halil sağlığında yurdla-rını oğulları arasındada taksim et-miş, Aksarayı Davuda, Gülnarı Ka-ramana, Ermenaki Hızıra, Akşehir-i İshaka verip Süleymanı kendisine vezir etmişti. Alâeddini de sağlığın-da Osman oğlu Murad .1. in kızı Nefise ile 1381 m.ve 783 H. yılında ev-lendirerek askere Başbuğ yapmıştı. Kardeşi oğulları Fahreddin ile Şem-seddine de Mut vilâyetini vermişti. Yukarda hükümdar olduklarını yazdığımız bu iki kardeşin Mut ta-

lerin şen ve tatlı günlerinde oynadıkları oyunlar, söyledikleri türküler.

4 — Köyde saz, ut, keman çalanlar var mı. Bunlar kendisi şiir söyleye bilirler mi ?

5 — Kendisi şiir söylemeye kadir değilse en çok hangi saz şairinin demelerini okur ,

6 — Köyde şiir söyleyebilen aşık varsa en iyi demelerinden bir kaç şiir .

7 —Köyde söylenen atalar sözleri, fıkraları, tekerlemelér, kısa hikâyeler, masallar, maniler .

DİLEK :

1 — Yukarda yazılanlardan başka köyde araştırılması gerekli daha nelere ratsgeldiniz ?

2— Köy hayatındaki iyilikleri artırmak, kötülükleri kaldırmak için neler düşünüyorsunuz .

raflarında kendi başlarına beylik yapmış olmaları, yahut Alâeddin Halilin ölümünde sözü geçen oğulları ile bu kardeş oğullarının bulundukları yerlerde Karaman hükümdarı olduklarını ilân etmiş bulunmaları da tarihî ihtimallerdendir. Alâeddinin ise Başbuğ olduğu askerle bunları birer birer yenerek Karaman hükümdarı olduğu muhakkaktır .

Alâeddin

1356 — 1393 (756 — 794 (.)

(Alâeddin) in adı bir çok Osmanlı tarihlerinde Ali olarak yazılmıştır. (**)

Akmedrese ve diğer yapılarıdaki kitabelerine ve paralarına bakılırsa (Ali) değil “ Alâeddin „ olduğu görülür . Biz, kitabelere inanarak Alâeddin yazdık . (***)

Alâeddin Karaman oğullarının değerli hükümdarlarından. Eret-nalılar bahsinde görüldüğü üzere Eretna oğlu Mehmet, Moğul ümerası ve Osmanlılardan kayın babası Murad .1. ve oğlu Yıldırım Beyazıt ile mütemadiyen çarpışmıştır . Çok yenmiş, az yenilmiştir . (Şikâri) tarihine göre buda illerini, oğulları ve akrabası arasında paylaşmak gibi yanlış bir siyasa gütmüş; Niğdeyi oğlu Aliye, Lârendeyi Meh-

[*] Meskûkâtı islâmiye katalogu cilt 4 sahife 358

[**] Münecim başı Sahaifülahbar cilt 3 sahife 398, Tacüttevarih cilt 1 sahife 98, Solak zade tarihi Rıza nur Türk tari i cilt 3 sahife 165 ve diğer Osmanlı müverrihleri .

[***] Neşri tarihinde de (Alâeddin) olarak yazılmıştır .

mede vermiştir . Kendisi de Konyada oturmuştur . Selçukilerden Keyhusrev'in torunu kızı (Hatun Bânu) yı oğlu Mehmede sağlığında eş yapmıştır . (****)

Murat .1. damadının kendisine bağlı kalacağını umuyordu . Fakat çok geçmeden araları açılmış, Osmanlı tarihlerinde uzun uzadıya yazıldığı 1386 M. ve gibi, 788 H. Konya kalesi önünde yapılan savaşta Alâeddin yenilmiş isede bayanı Nefise'nin dileği üzerine suçu bağışlanarak memleketi yine kendisine verilmiştir.

Yıldırım Beyazıt hükümdar ölünce Anadoludaki beylikleri ortadan kaldırmak isteyordu . Saruhan, Aydın, Menteşeyi almıştı . Bu sırada Karaman oğlu Alâeddinden şikâyetçi geldi . Yıldırım Germeyan yolundan Karamana giderken Germeyan oğlu Yakubu da ortadan kaldırdı . 762 H. de Konyayı sardı . Harman zamanı idi . Herkes harmanını açıkta bırakmış, kaleye kaçmıştı . Yıldırım burada kaleyi içinden almak siyasasını güttü . Harmanlara kimseyi dokundurmadı .

Kaleden adam çağırarak açtıkları harmanlardan satın buğday aldırdı . Bu tutum Konyalıların hoşuna gitti . Kale kapılarını açtılar . Bu şekilde Niğde, Akşehir, Aksaray. Osmanlıların eline geçti . Buraların teslim alınması Timurtaş paşaya ısmarlandı . Alâeddin Yıldırımdan af diledi . Lârende ile taşili kendisinde bırakılmak suretile Çarşamba suyu hudut kesildi .

[****] Evvelce görüldüğü gibi üçüncü Keyhusrev'in kızı Hüdavend Niğdedeki türbesindedir . Bu kızda Hüdavendin torunlarından olması hatıra gelir .

Alâeddin bu bozgunluğun acısını çıkarmak ve kendisini taşiline sıkıştıran ağır barışı bozmak istedi . Timurtaş paşanın Ankaranın muhafazasıyla uğraşmasını fırsat bildi . Derhâl asker topladı . Timurtaş paşayı bastı, tutsak etti .

Yıldırımın tekrar Anadoluya geçtiğini duyunca Timurtaş paşayı salıverdi . Bir çok armağanlarla Yıldırımına gönderdi . Ve Elçilerini de yanına kattı, Yıldırım elçileri dinlemedi, askerini çekti . Akçay Bozkırında Alâeddin ile karşılaştı, Karaman oğlu gene yenildi . Kaçarken atının ayağı taşa çarptı . Atından düştü . Arkasından gelen Osmanlı askerleri Alâeddini tuttular, oğulları Mehmed .2. ve Alide dutuldu . Yıldırım Alâeddini Timur taş paşaya vermişti, Timurtaş hükümdara danışmadan Alâeddini öldürdü . Oğulları da Bursaya hapis olundular . 1391 M. ve 793 H. de olan bu savaş üzerine Niğde Aksaray, Karaman diyarının hemen hepsi tekrar Osmanlılara geçmiş oldu .

1390 M. ve 792 Hieri Yılından Yıldırımın Timurlenkle yaptığı Ankara harbine yani 1401 M. ve 804H. yılına kadar geçen on bir senelik bir zaman vardırki bu arada Karaman oğullarına ait bir vakaya ve bu yıllarda Niğde de yapılmış bir esere rast gelemiyoruz, şu halde bu zamanı Karaman oğulları için bir bölüm noktası olarak kabul etmek mümkündür . Mamafih Bursa-da hapis olunan Mehmet 2 nin kar-

daşları, amucaları veya amuca oğullarının iç el taraflarında birer kale veya kentlerde kendi başlarına beylik yapmış olmaları da hatıra gelir.

19 Zilhicce 804 yılında Timurlenk Yıldırım Çubuk ovada esir etti. Timurun oğulları ve kumandanları yanlarındaki askerle Anadolu'ya dağıldılar. Kış Anadolu'da geçirdiler. Timurun oğlu Mehmet Mirza Bursaya girince Karaman oğlu Mehmet 2. yi hapisten çıkardı yıl 1402. Babasına gönderdi, Timurlenk Karaman oğluna eski yurtlarını fazla olarakta İğridi (*) verdi.

Osmanlılarda (fasılai saltanat) sayılan ve on iki yıl kadar süren çağda Karaman oğulları serbest kaldılar etrafa akınlar yaparak hututlarını genişletmeye memleketlerini bayındırlaştırmaya çalıştılar. Niğde, Aksaray, Konyadaki kıymetli yapılarını bu zamanlarda yaptılar.

Yazık ki : Aksaraydaki eserleri harap olmuştur. Ulucami yanındaki bir harabeden çıkarılmış olan Mescit kitabesi şudur .

- ۱ — امر بعمارة هذا المسجد أميرالامرا صاحب الخيرات والحسنات علا الدنيا
- ۲ — والدين عليك جلبى اعلى الله شأنه فى ايام دولة سلطان
- ۳ — السلاطين سلطان محمد بن سلطان علا الدين خلد الله ملكه
- ۴ — فى سنة تسع وثمانمائه

Satırların sonunda yukarıya doğru ve bir satır olarak:

[*] İğridir eski adı (Felek Abad) dır . Mehmed 2. burada Timur adına para bastırmıştır . Meskûkâtı islâmiye katalogu cilt 4 sahife 363

[معماره خواجه ابراهيم بن اسلام]

yazılmıştır . Bu kitabenin maalen Türkçesi « Bu mescidin yapılmasını sultanların sultanı olan Alâeddin oğlu Mehmedin sultan olduğu günlerde beylerbeyi ve iyi, hayırlı işler sahibi, dinin ve dünyanın yükseği Ali bey çelebi 809 senesinde emretti. Tanrı ünlerini yüksek, yurtlarını daim etsin . Ustası islâm oğlu hoca İbrahimdir . »

Ak Medrese

Aksaraydaki mescidden üç yıl sonra Niğde de Akmedrese yapıldı . Akmedrese Karaman oğullarına ait yapıların en üstünüdür . (1)

Yapıldığı yıllarda medresenin görüşündeki akcalık ve cümle kapısında ki mermerlerin parlayışı kendisine bu adın takılmasını mucip olmuştur . Akmedrese iki katlı olması bakımından örneği ancak kendisi olan bir yapıdır . Ve Sungur camii gibi sonradan çok bozulmamıştır . Yalnız önden görünüşüne göre, ön kısmın üst katında ve cümle kapısının her iki tarafında ikişer büyük kemerin altında ikişer, ikişer kırık olmak üzere dörder küçük kemer, vardı ve küçük kemerlerin aralarında birer küçük mermer sütun bulunuyordu .

Bu kemerlerin değirmi alınlıkları ortasında yuvarlak pencereler açılmıştı . Bu suretle medresenin ön tarafında yazlık bir sofa - koridor meydana gelmiş bulunuyordu . Bunu doğu kuzeyi köşesindeki kalıntılar-

1 — Alâeddinin Beyza namında hucratı fevkani ve tahtanı iki kat bir binazir Medresei âliyesi vardır . Cihannüma sahife Kâtip Çelebi .

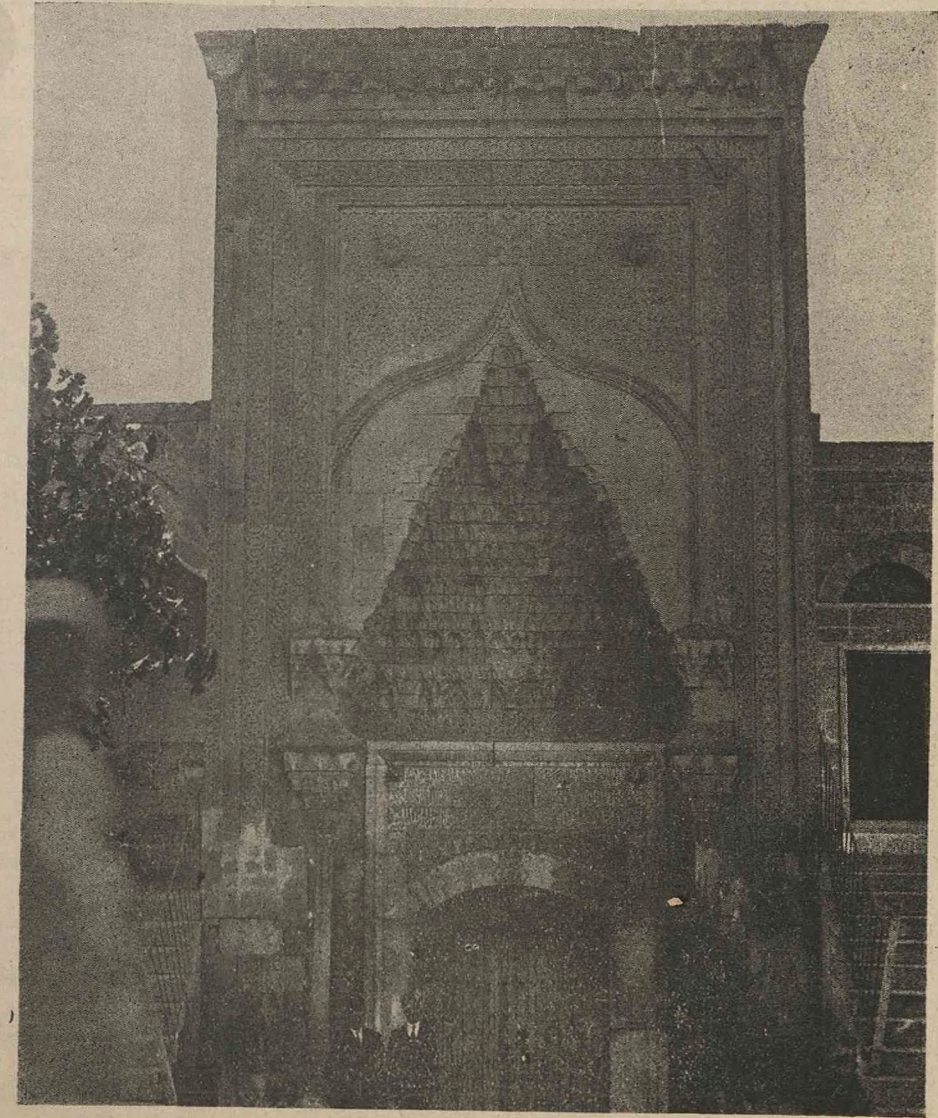
dan anlıyoruz . Bugün kemer araları kapatılarak bu cephede iki oda meydana getirilmiş ve kapının iki tarafından çıkan merdivenlerde işte bu onarma vaktinde yapılmıştır .

Cümle kapısı :

Akmedreseyi yapan, sanatın en yüksek ve incisini bu kapıda göstermiştir . Kapı, kocaman gövdesile yapıya tamamen hâkimdir . Bunun-

la beraber önüne gelen herkesin dikkatini kendi üzerine toplayacak ve asıl yapıyı unutturacak kadar zengin süsleri vardır . resim 1

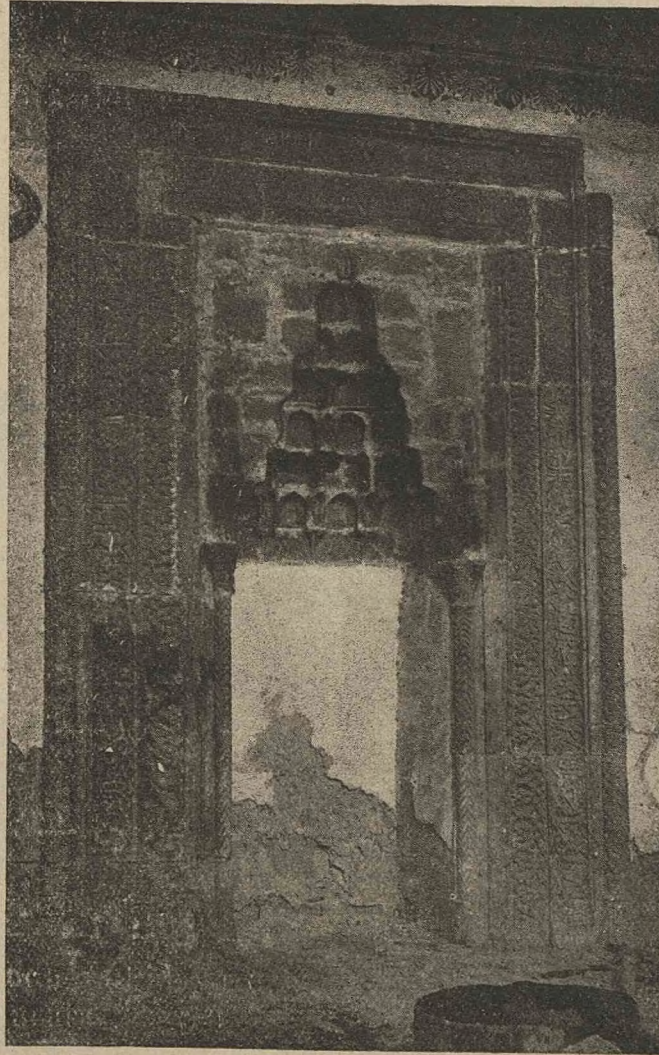
Kitabelikler, çerçeveler, köşelikler hele kapının boyuna doğru yükselip giden sütunlar hep ince arabesklerle doludur . Sanatkâr, sütun başlıklarında, söge - sevelerin içindeki odacıklarda, nihayet kapının en üs-

[Resim 1] Akmedresenin Cümle kapısı

tündeki kornişte petek tezyinatının en güzel örneklerini göstermiştir.

Bu süsler arasında gotik tarzında süslere de rastgeliyoruz . Asıl kapının çerçevesi mermerdir . Üstündeki sepet kulpu kemer geçme, geyme taşlarla yapılmıştır . Kapının üstünde Karamanlıların hükümdarlık sülâlesini aydınlatan üç satırlık kitabe vardır . Medresenin çini gezdikten sonra kitabeye geleceğiz .

[Resim 2] Akmedresen'in mihrabı

Cümle kapısından girilince karşıda asıl toplantı yeri veya cami göze çarpar . Burası avlunun zeminden yüksekçedir ve kırık beşikleme bir tavanla örtülüdür . Tam doğu güney divarında mihrap açılmıştır . resim 2

Mihrap ; zengin arabesklerle, petek tezyinatı ile dolu ise de Hüdavend türbesinin mihrabı kadar enfes değildir .

Etrafında (Ayetülkürsi) (1) yazılıdır . Sonunda :

كتبه الحاج احمد (٢)

sözleri vardır .

Bu, cami dediğimiz büyük ders-hane = ayvanın her iki tarafında mermer çerçevesi sade güzel bir kapıdan yarım kubbe ile örtülmüş sınıflara girilir . Bunların kubbeleri üç köşeli ve alt başı kesik Pandantifler üzerine bindirmedir . Avlunun diğer üç köşesi hemen yekdiğerine benzerler .

Her tarafta birbirine eklenip giren kırık kemerlerin eklenti yerlerinden inen revaklara dayanan beşikleme Toloslarla uzunca dar koridorlara; Türk tarzında daracık dört kapı açılır odalara girilir .

Doğu, batı tarafındaki odalar bir büyüklükte iseler de cümle kapısının iç yanlarındaki odaların birer tanesi büyükçedir . Odaların tavanlarında beşikleme toluslarla yapılmıştır .

Avlu : Avlunun üstü açıktır . Ayvandan etrafa bakılınca saç örgüsü biçimli bir süs ta topraktan başlayarak yapının damındaki korni-

1 — Bakare suresinin 255 ini Ayetidir . Türkçesi şudur .

« Ondan başka tapacak olmayan Tanrı diri ve kayyumdur . »

« Onu uyuklama ve uyku alamaz . Göklerde ve yerlerde olan şeyler »

« Onundur . İzni olmadan onun yanında esirgeyebilen yoktur . »

« O önde veya arkada veya geçmişte ve gelecekte olanı bilir . »

« İnsanlar onun istediklerinden başkasını kavrayamazlar . »

« Kürsüsü Gökleri Yeri alır . Onların saklanması onu yormaz »

« O pek yüksek ve pek büyüktür . »

2 — « Yazan Hacı Ahmettir . »

şe kadar yükselir . (1) Bu sade fakat güzel süs birinci katı ve kornişi çepçevre bir şerit gibi dolaşıyor , Kubbeli dershanelerin kapısı üzerindeki süsler Mihraptaki Arabeskler gemi altı biçimindeki kemerlerin silmeleri avlunun belli başlı tezyinatıdır .

Bunların hepsi insanı şaşırtan bir yekesaklıkla avluyu güzelleştirmiştir .

Üst kat : Yukarıda yazılan bozulup yapılmalardan başka yerleri hemen alt katın aynıdır . Doğu, Batı geçelerindeki orta odaların kapı ve pencereleri bozulmuştur . Birde alt kattaki kubbeli sınıflara girilen kapıların yerinde ve üskatta açılmış kapılardan : Resim 3

daracık merdivenlerle yapının damına çıkarsınız . Artık kitabeyi okuyalım :

١ — بِسْمِ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَسَلَامٌ عَلَى مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللَّهِ
امر بعمارة هذا المدرسة المباركة .

٢ — في أيام دولة السلطان الأعظم شاهنشاه المعظم

مالك وقاب الامم سلطان محمد بن علاء الدين خلد ملكه

٣ — علاء الدنيا والدين اخو علي بن علاء الدين

خليل بن محمود بنى قرمان في تاريخ سنة اثنا عشر

و ثمانية المصطفوية الحمد لله وحده

Bunun mâlen Türkçesi :

« Tanrı adı ile : Öğünmek Tanrı-
rıya yakışır . Selâm tanrının elçisi
Muhammed üzerinedir . Bu kutlu
Medresenin yapılmasını Altanların; bü-
yüğü şahların en büyüğü budunu ken-

1 — Bumar tezyinatı da denilen bu süs Niğdenin Maden nahiyesinde işlenen taşla süslenmiştir .

disini bir köle gibi sayan Alâeddin oğlu Mehmedin devletli günlerinde — illeri sonsuz olsun — kardaşı Karaman oğlu Mahmud oğlu, Halil oğlu Alâeddin oğlu Din ve Dünyanın yükseği olan Ali 812 hicri yılında buyurdu, Ogünmek bir olan Tanrıya yakışır. » demektir.

M. Z. Oral

— Daha var —

Gençlik ve ihtiyarlık

Yolda gedyordum . Arkadan biri :

— Şunlarda Ülkü ve Yurt için uğraşıyorlar. Aralarındaki Karşıtlığa (tezade) bak ... Birisi genç, duygulu ve düşünceli ... Öbürü ihtiyar; yarım arşun sakalında ne demeli .. Nasıl anlaşıyorlar bilmem ?...

[Resim 3] Akmedresenin ikinci kat kapısı

diye biraz ötemizdeki yan yana ve ağız ağıza konuşanları gösterdi .

Gösterilen bu genç ve ihtiyarı Ülkü ve yurt işi için bir ayışmadan (Münakaşadan) tanıyordum.

Bunları söyleyen ve gösteren pek anlaştığım ve konuştuğum olan biride değildi . Bu sorğusuna karşılık adam topluluğu içerisinde kendisinin değerini sormak küçüklüğüne düşmemekle beraber ona :

[On yılda On beş milyon genç yarattık her yaştan] demekle geçtim .

* *

Eskiden ve Şimdi bile gençlere (Delikanlı) derler . Bundaki sebep genç çağdakilerin kanlarında biraz delilik bulunmasından; gençlerin çocukluktan çıkma zamanlarında düşünüş ve görüşlerinin çok kit ve verdikleri kararlardaki durallarının (sebatlarının) sürekli olmasındandır . Bunun içindir ki bir çok suçların başışlanmasında « Gençtir ... Kanının bula-nık çağıdır ... Oda zaman gelir durulur ... » düşüncelerini anlatan sözlerden yardım umulur .

Eskilere bakarak şimdiki gençler okul ve ardal (ailevi) eğitimleri (terbiyeleri) daha iyi aldıklarından ağır başlı ve daha düzgün düşünceli yetişiyorlar . Çünkü : yaşayış bilgi ve düzeyleri (seviyeleri) görgüleri; görerek, belleyerek, öğrenerek, bilerek hayata atılıyorlar . Hayata atılan şimdiki gençlik okuldaki aldığı bilgileri, görgüleri temel yaparak

yollarında yürüyorlar . Hayat denilen ve başlı başına öğrenilmesi incelenmesi çok gerek olan okulda da az çok bilgi ve görgü kazanan bu gençliğin hayatın orta çağında başlayan doğru ve inatlı adımlar attığı görülüyor .

Eski ve yeni her hangi şekilde olursa olsun çocukluğunda ve gençliğinde görgü ve bilgilerini tam anlamıyla (manesile) almış ve yetişmiş olmak gerektirki ihtiyarlık çağında ilerlemeleri kavramış hayatını ve saygısını kazanmış bir durumda bulunabilelim .

Öyle ihtiyarlar görürüzki ; başları; yaz kış tepesinden kar kalkmayan Toruslar gibi bembeyazdır . Yaşını sorarsak bir insan yaşantısının bahar, yaz ve güzünü geçirmiş kışına dayanmıştır . Bunlara karşılık; gövde dinç, yüzünden sağlık ve esenlik damlar . Neşesi yerindedir . Yirmilik bir delikanlıdan daha gülbüz ve daha sağlamdır . Bunlar olmasa bile düşünüş, görüş ve kavrayış bakımından bir genç kafaya taş çıkarır . Sözü kararları isabetli ve kesindir (kat'idir .) Yaşayışı, gidişi, görüşü bütün halleri düzgün ve normaldir .

Buna karşılık öylede gençler vardırki ; çok genç bir çağda belibükülmüş, karımsarlaşmış (bedbinleşmiş), hayatın daha ilk basamağında kıpırdanamıyacak bir hale gelmiştir . Kafası, düşünüşü görüşü okadar basit okadar kötüdürkü varlığıyla yokluğu hemen hemen birdir . Onun bütün varlığı ancak boşlukta bir yer kapla-

mak için yaratılmış sanılır. Bu genç sosyete için bir yükür. Bu- na benzerler Ülküsüne, yurduna, ulusuna, kendisine gerek olan bilgileri, görgüleri elde etmeğe çalışmamış, uğraşmamış, başı boş gezmiş hayata ve onun gerek- lerine hazırlanmamıştır. Bu ba- kıma göre önceki anlatılan ihti- yar tipi bu şekildeki gençten da- ha dinç ve daha gençtir. Büyük bir ata sözü « Akıl yaşta değil baş- ta » diyerek bunu anlatır.

**

Gövdemizin dış gösterirlerine saçlarımızın ağarması, dişlerimi- zin dökülmesi, yüzümüzün kırış- masına veya bunların olmaması- na bakılarak ayrılan ihtiyarlık ve gençlik; Ülkü ve yurt uğrunda çalışmak yolundaki ihtiyarlık ve gençlikten ayrılır.

Ülkü; yurt ve ulusun yücelme- si, ilerlemesi için gedilen yollar- da sakallı, sakalsız, genç, ihtiyar, kadın, erkek ayrılığı gözetmek gençlik savını (iddiasını) ileri sü- renlere yakışmayan bir düşünce- dir. Bu şekilde düşünen ve buna inananların bu uğurda toplanan ve kaygılananlar arasında yeri yok- tur ve olamaz. Ülkü yurt ve ulus kaygusu; gövdeleri düşkün bile olsalar kafaları, düşünceleri, dimağları genç olanların işidir.

Yaş ve ülkü işini de bir yana atarsak; iyice bilmeliyizki: « Ba- lın iyisi eski peteklerde bulu- nur. »

Halit Koçak

Kağnı gıcirtıları

Geliyor aksak, topal dökülmüşler hep yola,
Ya öksüz kıza ağlar yahutta genç bir dula,
Geliyor, geliyorlar dizilmişler tek kola..
Hasretlerden ünümüz kağnı gıcirtıları!

**

Unuttuk, anman artık o korkunç uykuları;
Hiçkırman çırpınarak, ağlaman acı, acı!..
Bumudur sanki sizden gönlümün umdukları?
Geçti sisli günümüz, kağnı gıcirtıları!

**

Ne deye karlı dağda n, Çamlı belden söy-
lemen;
Hâlâmı yas tutuyor, köyürde dertli ninen!
İçinizde Kopuzla, koşmayı yokmu bilen?
Değiştirdi senfonumuz, kağnı gıcirtıları!

**

Birazcık anlatsan A, bayan, güllü çınardan;
Anlat ki dinleyeyim bay Memişle, p'nardan;
Şerbeti içtinizmi kan rengi tatlı nardan;
Yakınımı düşününüz; kağnı gıcirtıları?..
E. Sungur

Meyvecilik bakımından Niğde

Yazan
Halit Koçak
Tarım Savaş İşyari

— 2 —

Tarihi :

Niğde meyveciliği çok eskidir. Çevrenin (Muhitin) meyvecileğe o- lan anıklığı, (kabiliyeti) suyun bol luğu, yakacak ihtiyacını karşılaya- cak ormanın bulunmaması, tarımın (Ziraatin) diğer kollarından fazla bu kısma önemi (ehemmiyetli) yü- kümsel (mecburi) kılmıştır. Toprak ve yaratılış durumlarının elverişli olmamasından diğer ekenekler geri kalmıştır. Niğdenin meyveciliği için olan kısımların çevreleri tarıma el- verişli olmadığı gibi Kuzey ve Gü- ney yönlerinden başka yerlerinde genel tarım pek yapılmamaktadır. Çünkü; dağlık, kayalık ve çiplaktır.

Yayla ve kışı çok sürekli ve so- ğuk olan Niğdede meyvecilikten faz- la odun yokluğunu karşılamak dü- şüncesi vadi ve kayalıklar arasında, su kıyılarında ağaç yetiştirmeğe doğru getmek yükümünün en başlı bir etgesi (amili) olmuştur.

Önceleri her hangi bir ereğe (gayeye) yönelik olmıyarak yapı- lan bu ağaçlama yazın binaları taş- tan yapılan şehrin bunaltıcı sıcak- larından kurtulmak için yazlık bir gezinti yeri halini aldırması ve gün- den güne bahçelere evler yapılmağa

ve bahçelerdeki karma karışık olan durumu get gede meyve ağaçlarının çoğaltılma ve eyileştirilmesile düzel- tilmesi yoluna çevirmiştir.

Bu şekilde başlayan meyveciliği başlangıçtan bugüne kadar görü- nüş ve duyuluşra bakarak üç yönden incelemek gerektir.

I — Cehricilik.

II — Bağcılık.

III — Meyvecilik.

Kayardının ve Yeşil burcun üst kısımları batısındaki tepelerin üze- rinde bulunan divarlarla çevrilmiş yer bölümleri önceleri buraların cehrilik olduğunu göstermekte ve bir çok yaşlılarda söylemektedir.

Cehrinin madeni boyalar çıkma- dan önce sayılır olması ve Niğdede Halı, Kilim yapılmasının çokluğu buralarda cehri yetiştirmeği do- ğurmuştur. İklim, Toprak duruma- rının elverişli olmasından çok geniş bir alanda başlayan bu tarım ceh- rinin krediden düşmesiyle yerini bağ- cılığa bırakmıştır.

BAĞCILIK :

Bağcılık bir çok yerlerde mey- vecilikten de eskidir. Halâ Kemer- hisar ve köylerinde 200 yılı geçmiş sayılı bağ kütükleri vardır. Rakı ve şarap yapmanın özgenliği (ser- bestliği) bağcılığın kazancını artır- mış ve çok geniş bir alanda bağlar kurulmasına sebep olmuştur. Mey- veciliği kadar önemli ve değerli bir kerte ve durumda bulunan sırası geldiğinde uzun boylu anlatılacak olan bağcılık bugün Niğde de bir çok köy ve şehir halkının; binlerce ardahın geçimini elde etmekte ve

gittikçe genişlemekte ve önem kazanmaktadır.

MEYVECİLİK :

Meyveciliğin en önemli kısmını Elma meydana getirdiğinden Niğdedeki meyveciliğe Elmacılık demek daha yerinde olur.

Fskiden Cehri bahçeleri ve bağlar arasına bir çok meyve ağaçları dikilmiş isede Elmadan kazanç elde etmek üzere yapılan elma bahçeleri çok yakın bir zamandadır. Bir çok yaşlı elmacıların anlattıklarına göre Niğdenin Elmacılığı 70 — 80 yıl içerisinde. İlk önce yukarı ve orta kayardında yapılan bu Elma bahçelerinin hala eski ağaçları durmakta ve bu savın (iddianın) doğruluğunu göstermektedir.

Niğdede 51 binden artık elma ağacının ilk kalemli Amasyadan gelmiştir. Getiren Dolaş oğlu adındaki bir rumdur. Meyve ağacı yetiştirmeğe çok meraklı olduğu anlaşılan bu adamın iki anaca taktığı dört kalem bugünkü Niğde elmacılığının meydana gelmesine sebep olmuştur.

Şimdi Ramatlı oğlu İsmailde bulunan Göllü bağ adındaki bahçede yetiştirilen bu iki ağaç elma; soyunun iyiliğini meyvelerinin güzellik ve iyiliğinden başka kayardının elma ağacı yetiştirmeğe olan anıklığını açığa çıkarmıştır. Bunu gören ve meyveciliğin kazanç ve iyiliğini kavrayan ve paralı sözü geçgin bir kimse olan Hayrettin oğlu Hulûsî bu başlangıcı körüklemekle beraber orta kayardında ilk elma bahçesini kurmuştur. Bir çok para ve emek

Niğde âdetlerinden :

Niğdede (Alay) (HORA) OYUNU

(Akpınar) 10 ncü sayısında değerli yazarlarından (Zeki Oral) ın eski manilerini okurken bende bir heves uyandı :

Bende Niğdemizin eski adet ve ananelerine ait bir şeyler yazayım dedim . düşündüm, ilk önce hemen hiç kimsenin dikkatini çekmemiş ve kendi varlığında gizli kalmış olan sevimli bir oyun, Niğde (Alay) ı

harcanarak yapılan bu bahçeyi kâtip oğlu Raşit, İsrail oğlu Osman, Hayrettin oğlu Rifat ve elmacı oğlu Emin görerek onlarda bu işe girişmişlerdir.

Günden güne genişleyen yurt meyveciliğindeki değerini artıran bugünkü Niğde meyveciliği, şimdiye kadar adları bile pek bilinmeyen; yakın bir zaman içinde izleri silinen bu girişken, işten anlar sayın beş Türke bütün varlığını borçludur.

Onları ve yaptıkları bu yüce işin iyiliğini bilmek her zaman saygı ile anmak bir ödev ve bir borçtur. Onlara karşı olan bu saygı borçluluklarımızın bir dili olmak üzere Kayardına geden yolların ortasına veya şehre bakan tepeye bu beş iyi büyüğümüz için bir anıt (abide) dikilse bile çok bir iş yapılmamış olur.

Niğdenin düşünceli ve görgülü elmacılarının bunu yapmakta gecikmiyeceklerini sanıyorum.

Sonu var —

— GÖZLER —

— 10 —

Nasıl vafedeyim ey şahım seni,
Rumeli, Bosnayı değer göylerin.
Cihanda bulunmaz eşin, akranın,
İzmiri, Konyayı değer gözlerin.

Kimsede görmedim sendeki nazı,
Tunus, Trabulus, Mısır, Hicazı,
Yemeni, Bağdadı, Acem, Şirazi,
Belhi, Buhayı değer gözlerin.

Yüzüne dükülmüş, Yusuf Nişanı,
Gören üftadeler eyler feğanı,
Büsbütün Gürcistan Erzurum, Vanı,
Karsı, Ahışayı değer gözlerin.

Bu (Nuri) bendeniz eylerse medhin,
Al yanaktan buse olsun himmetin,
Yüzbin sarraf gelse bilmez kıymetin,
Büsbütün dünyayı değer gözlerin.

Tokatlı aşık Nuri

Derleyen : M. Z. Oral

redenler neşe içinde coşar etrafta
bu ahenkli sesi duyan bütün delikanlılar meydanda toplanır. Eğer birinci defa oynayanlar yorulmuş ise hemen ikinci ve dinç bir alay daha teşekkür eder. Yeniden başlarlar. Bu suretle bu güzel pyun saatlerce

Lütfen çalınız

— Türkünün Notaya alınmış bir parçası —

aklıma geldi.

Niğdede (Alay) başka yerlerde (Hora) denilen ve aynı zamanda bedensel bir spor olan bu oyun otuz yıl önce hemen her düğün ve şenliklerde seve seve oynanan güzel bir meydan oyunudur.

Oyun şöyle başlar :

Başta, elinde işlemeli mendil bulunan tek dizi halinde ve birbirinin serçe parmaklarından tutmuş en az 20 delikanlı tarafından tam bir ahenk ve iki sağa, bir sola muntazam ayak atışlarıyla, kâh açık, kâh halka halinde oynanır. Eğer oyun bir düğünde oynanıyorsa, küveyi ile çalkıcılarda halka ortasına alınır. Alay bütün coşgunluğile durmadan hem türkü söyler hemde döner, güveyide tam bir sükunet ve ağırbaşlılıkla bu halkanın içinde yavaş yavaş sağdan sola yani eli mendilli " alay başı " na doğru dönmek zorundadır.

Alayın türküsü şöyle söylenir.

Yirmi delikanlının birinci (10) nu birinci mısraı yüksek sesle söyler. İkinci on bunu tekrarlar ki bu suretle her mısra iki defa söylenmiş olur. Aşağıda yazdığımız türküler bu şekilde ikiye ikiye söylenedikten sonra yeniden başlar ve bir kaç defa söylenir. Oynayan ve sey-

devameder . Bunda en ziyade yorulan da zavallı güveyidir . Çünkü o, herkese uymağa ve ses çıkarmamağa mecburdur . Alayda daha başka türkülerde söylenir . Onlarıda notaya aldıktan sonra diğer sayılarda okurlarımıza sunacağız .

A. O.

Alayın türküsü

Çekin alay düzölsün

Ellerin yari,

Sürmeli gözler süzölsün

Ömrümün vari .

Alaya gelmeyenin

Ellerin yari,

Kolu budu üzölsün

Ömrümün vari .

Bindim kerpiç duvara

Ellerin yari,

Elettim eski yare

Ömrümün vari .

Eski yar şöyle böyle

Ellerin yari,

Can kurban yeni yare

Ömrümün vari .

Göğercin vurdum kalmaz

Ellerin yari,

Kanı sel olup akmaz

Ömrümün vari .

Küçükten bir yar sevdim

Ellerin yari,

Büyüdü bana bakmaz

Ömrümün vari .

Tesekkür

Niğde tarihi yazısında adı geçen Akmedrese şu günlerde İl Müzesi oluyor . Müze olmaya çok yarayışlı ve elverişli olan bu değerli yapıya gerekli olan önem veriliyor . Akmedreseyi Niğdeye armagan eden ve beş buçuk asırdanberi geleni geçeni eserinin önünde saygı ile eğleyen Karaman oğlu Ali'ninde ruhu seviyor demektir . Tâ Etilerden günümüze kadar gelip geçen ulusların bıraktıkları bir çok kıymet biçilmez andaçlarla dolu olan Niğdeye Müze açmakta gecikmiş olduğumuzu da söyleyebiliriz . Çünkü Niğdenin köylerinde kentlerinde şuraya buraya atılmış kalmış ve zamanın bozuculuğu karşısında günden güne bozulmuş, çürüyen tarihî eserleri her gün başka bir acı ile görüyorduk .

Kuvvetle umarız ki : Bugün meydana fakat kıyıda köşede kalmış tarihî eserleri bir araya toplamakla Niğde müzesi az zamanda komşu illerdekilerden daha üstün ve zengin bir şekle girmiş olacaktır .

Akpınar ve (Niğde tarihi) ; Bu yerinde ve unutulmaz girişmeyi sevinçle yazarken buna önem veren İlbayımız sayın Ziya Tekeliyi İlimiz Tüm komutanı Tuğgeneral Ziya Ekinciye ve bu işin çabuk olmasını arzulayan Kültür Bakanlığı Müzeler dairesi genel direktörü Hamit Zübeyir Koşay'ı Kültür direktörü vekili ve Ortaokul direktörü Kâzım Baykalı ve bu uğurda her türlü yardımlar vadeden Halkevi başkanı Naim Eremi saygılarla anmayı borç bilir.

Abone :

Yıllık : (100) Kuruştur .

Altı aylık : (60) «

Tanesi (10) kurnştur.